

А.І. СИДОРЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри документознавства
та інформаційних систем
Відокремленого підрозділу
«Миколаївська філія КНУКіМ»,
м. Миколаїв

БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН

Бібліотечно-інформаційна освіта виступає однією з важливих сфер соціально-культурного життя суспільства. Її завдання і зміст обумовлюються станом і тенденціями розвитку економіки, науки, культури. У свою чергу, знаннєвий потенціал, професійні уміння, навички, особистісні характеристики бібліотечних спеціалістів сприяють виконанню бібліотечними установами інформаційної, освітньої, культурної функцій, що детермінують подальший розвиток усіх сфер суспільного життя.

Процес оптимізації підготовки бібліотечно-інформаційних спеціалістів визначається станом, проблемами і перспективами розвитку бібліотечної теорії і практики. Періодичний перегляд загальних функцій бібліотек, сутності бібліотечної професії, зміна середовища функціонування, ускладнення бібліотечних технологій пред'являють нові вимоги до особистості і професії бібліотечно-інформаційного працівника, що вимагає корегування освітнього процесу.

Слід зазначити, що проблему удосконалення підготовки бібліотечно-інформаційних спеціалістів ускладнюють сучасні реформи вітчизняної освіти, що викликані зміною культурних і освітніх пріоритетів у зв'язку з трансформацією всіх сфер суспільного життя, міжнародними інтеграційними процесами, зокрема Болонським. Отже, на часі є розробка нової моделі, нових стандартів підготовки спеціалістів бібліотечно-інформаційної сфери, адекватною вимогам сучасності.

Реалізація стратегічних завдань реформування сучасної вищої бібліотечно-інформаційної освіти України потребує дослідження окремих складових підготовки спеціалістів в умовах використання сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій.

Питання фахової бібліотечної освіти вивчали українські дослідники (кінець ХХ – початку ХХІ ст.): концепції вищої фахової освіти (О. Башун, В. Ільганаєва О. Кашкарьова, Н. Кушнарєнко, В. Пашкова, Г. Саприкін, В. Скар, М. Слободяник); безперервна фахова освіта (А. Бровкіна, В. Дригайло, А. Корнієнко, О. Матвієнко, Т. Павлуша, М. Сенченко, Л. Філіпова, І. Шевченко); концептуальні ідеї професійної бібліотечно-інформаційної освіти (А.С. Чачко, Ю. Трач); розвиток бібліотечної освіти в Україні (І.Я. Конюкова);

формування документологічної складової вищої бібліотечно-інформаційної освіти у сучасній Україні (Л.І. Демчина); розвиток вищої бібліотечної освіти у ХХІ ст. (В.С.Бабич, Т.В. Новальська, Т.П. Павлуша, А.А. Соляник, І. Тимошенко) та ін.

Сучасну ситуацію у бібліотечно-інформаційній освіті характеризують:

- протиріччя між потребою в удосконаленні підготовки бібліотечно-інформаційних спеціалістів і не розробленістю теоретичних основ побудови освітньої моделі, що відповідає вимогам сучасного реформування. Дане протиріччя дозволяє сформулювати проблему, які теоретичні положення повинні складати наукову основу моделі підготовки спеціалістів бібліотечно-інформаційної сфери і яким характеристикам вона повинна відповідати для забезпечення адекватності вимогам сучасних освітніх реформ.

- потреба бібліотечної освіти у висококваліфікованих кадрах, здатних працювати в умовах використання потужних комп'ютерних технологій і сучасний стан підготовки бібліотечних фахівців;

- необхідність послідовності у здобутті студентами знань, вмінь і навичок та дублюванням окремих дисциплін документально-комунікативного циклу на різних освітньо-кваліфікаційних рівнях;

- потребою щодо входження у світовий освітній простір і необхідністю зберігати вітчизняний досвід підготовки бібліотечно-інформаційних спеціалістів та ін.

Новий етап суспільного розвитку, котрий отримав назву інформаційного суспільства, створив певні умови перетворень у всіх сферах суспільного життя, в т.ч. і в бібліотечній, в якій нині виникають нові форми організації діяльності, відбуваються зміни в технологічній, кадровій, управлінській складових функціонування [1]. Усвідомлюється диверсифікація бібліотечно-інформаційної професії, втрата чіткості у визначенні кваліфікацій випускників, посилення ролі системно-організаційних якостей спеціалістів, серед яких інтелектуальні, моральні, комунікативні, якості самоорганізації. Дослідники також відзначають і підвищення ролі загальнокультурної компетенції бібліотечних фахівців, що орієнтована на усвідомлення тих культурних, технічних, економічних змін, що відбуваються у суспільстві.

Незворотні технологічні зміни, пов'язані з процесами інформатизації бібліотек, сприяли формуванню нових завдань бібліотек. Компетентні фахівці інформаційної сфери, посередники в системі документних комунікацій суспільства, виявилися дуже необхідними для створення, упорядкування, пошуку інформації.

Слід зазначити, що в основі роздумів щодо майбутньої структури нашої освіти є твердження про первинність бібліотечної практики. Практика повинна визначати кількість і якість спеціалістів бібліотечної галузі, крім цього знань, навиків та вмінь, які у сукупності з досвідом роботи складуть компетенції. Але середньостатистичний показник фахівців з вищою бібліотечною освітою по Україні залишається низьким: 23,8% у 2010 році; 24,4% - у 2013р. Фахівців з базовою бібліотечною освітою на початку 2014 року стало – на 199 осіб менше

у порівнянні з 2012 роком. Цей показник свідчить про відтік із галузі фахівців з базовою вищою бібліотечною освітою [2]. Зазначимо, що кількість абітурієнтів за останні роки, зокрема на денну форму навчання, скоротилося. У більшості абітурієнтів відсутня початкова мотивація на оволодіння бібліотечної професії. Тому метою стає розвиток ефективної системи стимулюючих заходів, націлених на мотивацію молоді на бібліотечну професію та утримання молодих бібліотекарів в бібліотеках.

На разі важливим буде проведення моніторингу або регіональної програми щодо вивчення бібліотечно-інформаційних кадрів Півдня України, що дасть важливість вивчити оптимальну кількість фахівців, необхідних для бібліотек різних типів і видів, можливість передбачити необхідну кількість для підготовки спеціалістів необхідного рівня кваліфікації (молодших спеціалістів, бакалаврів, магістрів тощо), що передбачає багаторівневу підготовку фахівців для бібліотечно-інформаційної сфери.

Розробка стратегії розвитку бібліотечної освіти передбачає з'ясування і вирішення цілої низки принципів завдань: теоретико-методологічних та організаційних. Перша українська докторська дисертація В.О. Ільганаєвої (1996, «Бібліотечна освіта в контексті еволюції системи соціальних комунікацій») заклала теоретико-методологічне підґрунтя нової парадигми бібліотечної освіти, яка полягає у переході до підготовки фахівців згідно з основними рівнями соціально-комунікаційної діяльності, що відбувається в бібліотеці – документальним, інформаційним та когнітивним [3].

У сучасній філософії прийнято виділяти наступні парадигми : традиційно-консервативна парадигма, основним елементом якої є система «готових», «завершених» знань, вмінь і навичок, яка передається студентам, при цьому сам студент – лише пасивний об'єкт у навчально-пізнавальній діяльності; технократична парадигма освіти; раціоналістична парадигма розглядає вуз як шлях засвоєння знань; гуманістична парадигма – ставить у центр уваги розвиток студента, його інтелектуальні потреби і міжособистісні відносини. нова парадигма XXI століття – інноваційна.

Вона включає декілька моделей: освіта як формування наукової картини світу; освіта як професіоналізація; освіта як формування культури розумової діяльності; освіта як підготовка до життя; концепція безперервної освіти.

Бібліотекарі виявилися придатними до опанування нових інформаційних технологій, нової реальності щодо діяльності по обслуговуванню користувачів, нової парадигми вищої бібліотечної освіти, яка отримала назву інноваційної. Виходячи з сучасної парадигми бібліотечна освіта має формуватися як безперервний у соціокультурному та суб'єктно-особистісному розумінні процес. Сьогодні суспільство вимагає від бібліотекарів мислити по-новому, навчатися новому, впроваджувати нове в роботу бібліотек.

Метою професійної освіти стає формування нового професійного мислення. Це передбачає осмислення бібліотечної діяльності в протиріччях принципів бібліотечно-інформаційних та загалом соціально-комунікативних процесів, передбаченні та прогнозуванні професійної діяльності в бібліотечній

сфері. Характерними рисами професійного мислення є аналітична креативність, яка проявляється в здібності бачити динаміку явищ бібліотечної сфери, виявляти причинно-наслідкові зв'язки їх розвитку, визначити варіанти рішень професійних ситуацій, здійснювати пошук ефективних засобів рішення творчих завдань.

Фахівці визначають наступні проблеми бібліотечно-інформаційної освіти фахівців: по-перше, підготовка таких спеціалістів передбачає більш високі вимоги до абітурієнтів та випускників (знання інформаційних технологій і документальних комунікацій, іноземної мови тощо); по-друге, необхідно визначити, що і як повинні вивчати сьогодні студенти на факультетах бібліотечно-інформаційних систем. Серед пропозицій - розумне поєднання гуманітарної та технічної освіти [4].

Можна відзначити, що провідні наукові школи (Київ, Харків) зберігають свої позиції і щодо досліджень з бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, що супроводжується переробкою навчальних планів, програм, паспортів компетенцій, введенням нової спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Отже, ми бачимо, що компетенції сучасного бібліотекаря виходять далеко за межі визначених у XIX - XX ст. Крім базових, змінюються професійні і особистісні компетенції, обумовлені інформатизацією суспільства і трансформаційними змінами бібліотек в епоху глобалізації. Питання, пов'язані з визначенням компетенцій, якими повинен володіти випускник на різних рівнях освіти (бакалавр, магістр) досить активно досліджуються науковцями [3,4,5,6,7].

Таким чином, застосування сучасних освітніх технологій щодо підготовки фахівця та розвитку особистості повинні бути спрямовані на формування високого професіоналізму і компетентності; креативного мислення; активної, творчої, ініціативної особистості; конкурентоспроможного фахівця, здатного працювати в нових умовах ринку; ділових якостей, що характеризуються високим рівнем фахової, професійної підготовки; науковими основами управління; високим рівнем адміністративних здібностей; високими морально-етичними якостями.

Виділенні дослідниками основні групи професійних компетенцій спеціаліста бібліотечно-інформаційної сфери, таких як компетенції обробки і аналізу інформації, задоволення інформаційних потреб користувачів, зберігання, використання і управління бібліотечним зібранням (книжковий фонд, бази даних, спеціальні зібрання), маркетингу і просуванні бібліотечно-інформаційних послуг, технологічної інноваційності, науково-дослідницької і освітньої діяльності [3] сприятимуть новим підходам до розбудови вищої бібліотечно-інформаційної освіти в Україні.

Бібліотечно-інформаційна освіта в Україні повинна вийти на рівень формування універсального світогляду, бути здатною на засвоєння гуманістичного змісту предметних знань. «Університетам важливо не лише надати професійні знання, навички та уміння, але "навчити вчитися" (і

здобувати знання впродовж життя), критично мислити, працювати в проектах, будувати соціальні зв'язки, розвивати здатність до креативності, лідерства, самоорганізації, тощо, здобути інші компетенції XXI століття» [8].

Список використаної літератури:

1. V Львівський бібліотечний форум «Бібліотек@-відкритий світ» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://library.lnu.edu.ua/bibl/images/Bibl_Forum_2014_prog.pdf. – Назва з екрана.
2. Бібліотечна Україна в цифрах (2012-2013 рр.) : Статистичний збірник. – Режим доступу: <http://profy.nplu.org/articles.php?lng=uk&pg=6493&prt=2>. – Назва з екрана.
3. Ільганаєва, В.О. Бібліотечна освіта в контексті еволюції системи соціальних комунікацій [Текст]: автореф. дис. на здобуття ступеня д-ра іст. наук / В.О.Ільганаєва; НАН України, Нац. б-ка ім. В.І.Вернадського. – К., 1996. – 409 с.
4. Демчина, Л.І. Вища бібліотечно-інформаційна освіта в сучасній Україні : формування документологічної складової [Текст]: автореф. дис. на здобуття ступеня канд. наук з соц. комунікацій: спец. 27.00.03 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Л.І.Демчина; Харк. держ. акад. культури. – Х., 2008. – 20 с.
5. Чачко, А. С. Библиотекарь - актуальная профессия информационного общества [Текст] / А.С.Чачко // Вестник БАЕ. – 2003. – № 1. – С. 70 - 73.
6. Литвинова, Л.А. Основні напрями дисертаційних досліджень з бібліотекознавства за спеціальністю 27.00.03 – Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство [Електронний ресурс] / Л.А.Литвинова. – Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/13105/1/40_%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%20%D0%BD%D0%B0%D0%BF%D1%80%D1%8F%D0%BC%D0%B8%20%D0%B4%D0%B8%D1%81%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D1%85.pdf. – Заголовок з екрана.
7. Сенченко, Н.И. Проблемы библиотечного дела в Украине: наука, образование, информатизация [Електронний ресурс] / Н.И.Сенченко. – Режим доступу: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea98/doc1/doc6.html>. – Заглавие с экрана.
8. Сербін, О. Аспекти реформування та вдосконалення сучасної бібліотечної освіти [Текст] / О. Сербін, Т. Ярошенко // Вісник Кн. палати. – 2015. - №2. – С. 12-15.